Àìgbò àti àìlesọ èdè Yorùbá àti àbáyọ fún àwọn ọmọ Yorùbá ní orílẹ̀-èdè Amẹ́ríkà

Fẹhìntolá Mosádomi
University of Texas at Austin
mosadom@austin.utexas.edu

Àsamò

Ohun tí ó jẹ mí lógún nínú àpilẹ̀kọ yìí ni bí ọ̀gòdòrò àwọn ọmọ bíbí ilẹ̀ Yorùbá ni ilẹ̀ Amẹ́ríkà kò ẹ̀ lẹ̀ sọ tàbí gbọ̀ èdè Yorùbá. Àkíyèsí mí ni pé, ọ̀rọ̀ náà dàbí ọ̀rọ̀ amúkùn-ún tí ẹ̀rù rẹ̀ tí wọ̀ láti ilẹ̀ ní. Mo ẹ̀láyé wí pé àìnífẹ́ẹ̀ èdè Yorùbá lókàn wà lára ẹ̀sòrò tí ó ń kojú ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ àwọn ọmọ bíbí Yorùbá tí wọn ń gbé ní Amẹ́ríkà. Àpilẹ̀kọ náà gba gbogbo àwọn ọmọ bíbí Nàìjíríà ní ìmòrán pé ó yẹ kí wọn nífẹ́ẹ̀ èdè Yorùbá, kí wọn sì gbàrùkù ti kíkọ̀ èdè náà, papáà nípasẹ̀ ìrànlowọ̀ fún àwọn akómọlédè Yorùbá.

Ọ̀rọ̀ Ịsáájú: Níbo ni a ti ń sọ èdè Yorùbá?

Ní ilẹ̀ Áfíríkà, à ń sọ èdè Yorùbá ní orílẹ̀ èdè Benin, Togo, Sierra Leone, àti Nàìjíríà. A sì ń lo èdè yìí fún ẹ̀sìn ní orílẹ̀ èdè Brazil àti Cuba. Ní orílẹ̀ èdè Nàìjíríà, à ń sọ èdè Yorùbá ní àwọn ìpínlẹ̀ wọ̀nyí: Èkìtì, Èkó, Ògùn, Òndó, Ọ̀sun, Ọ̀yọ̀ àti àwọn agbègbè kan bíi Kogí. A ní ẹ̀ka èdè Yorùbá tí a máa ń kọ̀ ní ilẹ̀ iwé. Ịyẹn ni à ń pè ní ‘Standard Yorùbá.’ A sì ní orí iríṣi èdè ìjìnlẹ̀ Yorùbá. Nínúu wọn ni èdè ìpínlẹ̀ Èkìtì, Òndó, Ọ̀yọ̀, Ịjẹ̀bú àti Ẹ̀gbá. Nínú àpilẹ̀kọ yìí, n kò ní sọ̀rọ̀ nípa oríṣiríṣi èdè tí à ń sọ ní orílẹ̀ èdè Nàìjíríà, sùgbọ̀n a ní láti sọ nípa èdè Yorùbá tí ó yẹ kí àwọn ọmọ bíbí Kááàrọ̀ Oòjìire ń sọ tí wọn sì ní ọ̀ye nípaà rẹ̀, láífi ẹ̀gbà kan bọkan lóri ẹ̀yà.

Ní àkòpókò, a lè béèrè ìbéèrè wípé: kíni èdè?

Èniyàn lè dáhùn wí pé àṣà ni èdè. Èdè jẹ ohun ìdánimò àti orísun èniyàn. Gégé bí ohun ìdánimò àti orísun, èdè jẹ ohun àmúyangàn. Ó jẹ ohun tí ó máa n gbé orísun ẹni lárugé. Èdè sì tún jẹ ohun tí ó n sonipò yálà ní ibi tí a ti n sọ èdè yìí tàbí ní ẹyìn odi. Nígbà tí wọn kó àwọn Yorùbá lọ fún ẹrú, èdè Yorùbá jẹ ọkan nínú ohun tí o so àwọn Yorùbá papọ, tí ó fi di wí pé wọn n lo èdè Yorùbá ní Brazil, Cuba, àti àwọn orílẹ̀ èdè mìíràn tí wọn ti kó àwọn Yorùbá lọ ní ẹrú. Èdè Yorùbá tún n dàààbò boni. Sùgbón a tún máa n lò ó fún ohun ìjà pẹ̀lú ọmọ̀nikẹ̀jì. Èdè jẹ ohun tí ó yẹ kí á máa lò nílẹ̀, lóko, àti lẹyìn odi. Ilé jẹ ibi pàtàkì fun èdè lilo ní ilú ẹni. Nípa gbígbé èdè lárugé, à n tẹ síwájú láti gbé àṣà náà lárugé ni pẹ̀lú. Nítorí náà ni a ní láti kó àwọn akẹ̀kọ̀ọ̀ ní àṣà ìbílẹ̀, bí àpẹ̀rẹ̀, nípa bí a ṣe n kẹ̀wì, sọ ọ̀wẹ̀ àti itàn àbáláyé.

Gbogbo ẹyí ni ó fún èdè àti àṣà ìbílẹ̀ Yorùbá ní ẹ̀wà, ìmúlò àti ìmúyangàn. Nítorí náà, èdè Yorùbá jẹ ọkan nínú àwọn èdè tí à n gbé lárugé ní orílẹ̀ èdè Àmẹ́ríkà fún àwọn akẹ̀kọ̀ọ̀ èdè tàbí fún àwọn tí wọn n lo èdè náà fún ìsìn àti nnkan bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Nínú àwọn èdè Áfíríkà tí à n kó ní orílẹ̀ èdè Àmẹ́ríkà ni: Yorùbá, Swahili, Hausa, Zulu, Wolof, Bambara àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Diẹ̀ nínú àwọn ilé-ẹ̀kọ̀ gíga tí a ti n kó èdè Yorùbá ni: Yunifásítì tí Texas ní Austin, tí Yale ní Connecticut, tí Harvard ní Massachussets, tí Pennsylvania ní Pennsylvania, tí Wisconsin ní Madison, tí California ní Los Angeles, tí Georgia ní Athens, tí Florida ní Gainesville; tí Rutgers ní New Jersey, àti àwọn ilé-ẹ̀kọ̀ gíga yòókù.

Kíkọ̀ èdè Yorùbá ní àwọn ilé-ẹ̀kọ̀ gíga wònyí fi hàn wá pé èdè Yorùbá tí n di èdè gbogbo àgbáyé nítorí pé tí èdè náà kò bá wúlò tàbí ṣe pàtàkì, àwọn ilé-ẹ̀kọ̀ gíga wònyí kò ní máa kó ọ, tàbí kẹ̀, àwọn ẹgbẹ̀ Fulbright Foundation (tí Fulbright-Hays) kò ní máa fi owó sílẹ̀ lódodún láti máa kó àwọn akẹ̀kọ̀ọ̀ Yorùbá lọ sí ipínlẹ̀ Yorùbá ní orílẹ̀ èdè Nàìjíríà láti lọ kó èdè náà. Kí èdè kankan tó lè di èdè àgbáyé, ó ní láti di èdè ilọ̀síwájú tí ó lè wúlò ní àwù-jókáwùjọ. Ẹ̀yí tún mò sí wípé èdè yìí gbòdò fẹ̀gbẹ̀kẹ̀gbẹ̀ pẹ̀lú àwọn èdè mìíràn tí wọn ti ní ilọ̀síwájú kí wọn tóó di èdè àgbáyé.

Kí èdè kan tó lè ní ilọ̀síwájú fún raraa rẹ̀, èniyàn ní láti fi ìdí nnkan mọ̀ta wònyí múlẹ̀:

- 1) ìhùwàsí àwọn tí wọn n sọ èdè ìbílẹ̀ náà
- 2) ìhùwàsí àwọn olùdarí ètò ilú sí èdè náà
- 3) ìhùwàsí àwọn èniyàn mìíràn sí èdè yìí.

Ìhùwàsí àwọn tí wọn n sọ èdè ìbílẹ̀

Lákòpókò, tani ó n sọ èdè ìbílẹ̀? Ẹ̀ni tí a bí tí a sì tọ̀ pẹ̀lú èdè ìbílẹ̀ ni ẹ̀nití à n pè ní olùsọ̀ èdè ìbílẹ̀. Sùgbón a ní láti rántí wí pé èdè tí a kò fi kọ̀ tàbí tọ̀ ọ̀mọ̀

lẹ̀ jẹ́ ohun idinà fún ọmọ ní ọjọ iwájú nígbà tí ó bá dàgbà tán. Àpẹrẹ̀ nì àwọn ọmọ Yorùbá tí a bí ní ipínlẹ̀ Yorùbá tàbí ní èyìn odi tí wọn kò gbọ̀ tàbí lẹ̀ sọ èdè Yorùbá. Nípa èdè, àwọn ọbí jẹ́ olùtòsọ̀nà fún idàgbàsí ọmọ ní ilé, ita, pàápàá jùlọ́ fún/ní ilé-iwé tàbí láàárín egbẹ́ àwọn tí wọn n sọ èdè Yorùbá.

Ihùwàsí ẹnì tí ó n sọ èdè abínibí ní ẹ̀ pèlù ẹ̀kọ́ tí ènìyàn ní ní ilé-ẹ̀kọ́. Fún àpẹrẹ̀, àwọn ènìyàn kan wà tí wọn lọ sí ilé-ẹ̀kọ́ aláṣọ̀bẹ̀rẹ̀ tí tí dé ilé-ẹ̀kọ́ gígá tí ó sì jẹ́ wípé èdè àjẹ̀lì nì wọn fi kọ́ wọn. Èyí kò lẹ̀ dàbí àwọn tí a fi èdè ibílẹ̀ kọ́. Àwọn tí a fi èdè ibílẹ̀ kọ́ nì wọn n sọ ọ́. Sùgbón sí sọ yàtò sí kíkọ́ tàbí kíka èdè ijínlẹ̀ Yorùbá. Iṣòro nì fún ọmọ tí kò bá lẹ̀ sọ tàbí kọ́ èdè yíí tí ó bá jẹ́ ọmọ Yorùbá. Ipa tí àwọn ọbí kó nípa kíkọ́ àwọn ọmọ wọn ní èdè Yorùbá ẹ̀ pàtáki nípa lílò èdè yíí láàárín àwùjọ́ tàbí láàárín ọbí àti ọmọ. Ó yẹ́ kí á kan sáará sí àwọn ọbí tí wọn n sọ èdè abínibí sí àwọn ọmọ wọn. Ó sì tún yẹ́ kí á kan sáará sí àwọn ọmọ náà tí wọn n sọ èdè abínibí ní ilé, ọ̀de, tàbí ní ilú àjẹ̀lì.

Ní orílẹ̀-èdè Amẹ́ríkà, àwọn ọmọ Yorùbá pọ́ tí wọn kò lẹ̀ sọ tàbí kọ́ èdè Yorùbá nítorí pé àwọn ọbí wọn bèrù pé kí èdè ibílẹ̀ má jẹ́ idíwọ́ fún sí sọ èdè òyínbó. Ní ọ̀nà mírán kẹ́, àwọn ọbí mírán wà tí wọn kò fẹ́ kí ọmọ wọn sọ èdè ibílẹ̀ nítorí wípé àwọn ọmọ wọn n da èdè ibílẹ̀ pọ́ mó èdè òyínbó tí ó fi jẹ́ wí pé àwọn ọmọ yòókù n fi wọn ẹ̀ yẹ́yẹ́ nì. Irú lwa bá yíí jẹ́ idíwọ́ fún idàgbàsókèe lílò èdè Yorùbá.

Àkópọ́ àwọn èdè àjẹ̀lì bíi èdè gẹ̀ẹ́sì, èdè faransé, èdè potokí àti àwọn èdè bẹ́ẹ̀ bẹ́ẹ̀ jẹ́ ohun tí ó fi fún diẹ̀ nínú àwọn akẹ́kọ́ ní ànfàní láti sọ, àti láti kọ́ àwọn èdè wọ̀nyí, yálá ní ilé Áfíríkà tàbí ní ilé àjẹ̀lì. Sùgbón ó jẹ́ ohun idíwọ́ tí ọmọ bíbí Yorùbá tàbí ọmọ tí ọbí rẹ́ jẹ́ abínibí Yorùbá kò bá lẹ̀ kọ́ àti sọ èdè ijínlẹ̀ Yorùbá, sùgbón tí ó lẹ̀ sọ tàbí kọ́ èdè àjẹ̀lì mírán. Èdè àjẹ̀lì kò sọ wí pé kí a má sọ èdè ibílẹ̀

Kò yẹ́ kí èdè àjẹ̀lì jẹ́ ohun idíwọ́ fún ọmọ bíbí Yorùbá. Àwọn tí wọn n ẹ̀ ètò nípa èdè lílò ní àwọn ipínlẹ̀ Yorùbá, àwọn olùdarí ilé-ẹ̀kọ́ girama àti àwọn olùkọ́ èdè ní láti ẹ̀ ètò àkọ̀sílẹ̀ tí ó gbámúṣe nípa sí sọ àti kíkọ́ èdè Yorùbá fún àwọn ọmọ ilé-ẹ̀kọ́. Tí wọn bá lẹ̀ sọ àti kọ́ èdè yíí láti kékeré, kò ní di ohun iṣòro láti lo èdè náà ní ọjọ iwájú pàápàá jùlọ́ ní ilé-ẹ̀kọ́ gígá ní èyìn odi, tàbí ní ilé-ẹ̀kọ́ girama ní orílẹ̀ èdè Nàìjíríá. Àlgbò àti àlèsò èdè kí i ẹ̀ ohun tí ó ẹ̀ àjẹ̀lì fún àwọn ọmọ ilé Yorùbá nìkan. Ó n ẹ̀lẹ̀ ní àwọn orílẹ̀-èdè mírán ní ilé Áfíríkà.

Ihùwàsí àwọn olùdarí ètò-ílú

Iwà tí àwọn olùdarí ètò ijọba n hù sí èdè ibílẹ̀ ní í ẹ̀ nípa ilọ́síwájú èdè Yorùbá ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríá. Fún àpẹrẹ̀ nígbà kan rí, wọn fi ẹ̀ dandan fún àwọn ọmọ ilé-ẹ̀kọ́ aláṣọ̀bẹ̀rẹ̀ àti tí girama láti kọ́ èdè abínibí wọn. Nígbà tí ó yá, àwọn olùdarí ètò ijọba kò fi tọkàntọkàn darí ètò yíí. Èyí kò lẹ̀ mú ilọ́síwájú bá lílò èdè Yorùbá fún àwọn tí wọn nífẹ́ láti kọ́ èdè abínibí wọn, tí

wọn siwá kọ ẹkọ nílẹ̀ ẹkọ-gíga ní òkè odi. Tẹlẹ̀tẹ̀lẹ̀ ri, kò ẹ̀ dandan fún ọmọ abínibí Yorùbá ní ilẹ̀-ẹkọ̀ aláṣọ̀bẹ̀rẹ̀ àti tí girama láti kọ̀ èdè Yorùbá. Nítorí ìdí èyí ní ó fi jẹ́ wí pé púpọ̀ nínú àwọn ọmọ Yorùbá ní wọn kọ̀ àwọn èdè àjẹ̀jì bí èdè Faransé, èdè Potokí àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Kódà nísísiyí, àwọn tí wọn n kọ̀ èdè Faransé, èdè Potokí, èdè Jámánì àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ pọ̀ ju àwọn tí wọn n kọ̀ èdè Yorùbá lọ. Kókó yìí ẹ̀ pàtàkì fún wa láti mọ̀ nítorí pé àwọn òbí kan wà tí wọn kò kọ̀ èdè Yorùbá kí wọn tó wá sí orílẹ̀-èdè Àmẹ́ríkà. Ta ní ó lẹ̀bì? Ẹ̀ àwọn ni, tàbí ẹ̀ ilẹ̀-ìwée wọn ni, tàbí ẹ̀ lẹ̀jọ̀ba ní?

Ìwà àgbáyé sí àwọn èdè Áfíríkà

Tí àwọn tí wọn n sọ̀ èdè Áfíríkà bí èdè Yorùbá kò bá gbé èdè wọn lárugẹ̀, ta ní yóò bá wọn gbé e? Òwèe Yorùbá sọ̀ wípé ‘àgbájọ̀ ọwọ̀ ní a fi n sọ̀yà’. Tí a kò bá lẹ̀ sọ̀ tàbí kọ̀ èdè Yorùbá, tí a kò bá ní òyee rẹ̀, ta ní yóò kọ̀ ọ̀, sọ̀ ọ̀, tàbí ní òyee rẹ̀? Ihà tí àwọn Yorùbá bá kọ̀ sí èdè wọn ni àwọn aráyé máa bá wọn kọ̀ sí i. Àwọn Yorùbá ní láti gbé èdè Yorùbá lárugẹ̀ kí àwọn àgbáyé ba lẹ̀ bá wọn gbé e lárugẹ̀ bí wọn tí ẹ̀ gbé àwọn èdè àjẹ̀jì bíi Faransé, Potogi, Árábíki, àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ.

Nínú gbogbo àgbáyé, àwọn Yorùbá jẹ́ àwọn èniyàn tí ó gbajúmọ̀ nínú iwé kíkà àti kíkọ̀, ní sọ́kí, ní ìmòrán ìjìnlẹ̀. Fún ìdí èyí, ó pọ̀ dandan pé kí èdè Yorùbá jẹ́ ọ̀kan nínú àwọn èdè àgbáyé tí à n lò fún ètò ọ̀rọ̀ ajé àti ètò àṣà ìbílẹ̀ àgbáyé.

Ọ̀nà àbáyọ̀

Nì iparí, kí ni àwọn ọ̀nà àbáyọ̀ fún àwọn ọmọ̀ bíbí ilẹ̀ Yorùbá láti gbọ̀ àti láti sọ̀ èdè Yorùbá ní orílẹ̀-èdè Àmẹ́ríkà?

1) Mímójútó èdè

Ó yẹ́ kí gbogbo àwọn ọmọ̀ bíbí ilẹ̀ Yorùbá máa mójútó, kíkọ̀ àti kíkà èdè Yorùbá ní ibikíbi tí wọn bá wà yálá ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà ní tàbí ní ilẹ̀ àjẹ̀jì. A kò sì gbọ̀dọ̀ fi iṣe yì silẹ̀ fún àwọn ọ̀jọ̀gbọ̀n àti olúkọ̀ èdè Yorùbá nìkan láti ẹ̀. Tí gbogbo àwọn ọmọ̀ bíbí ilẹ̀ Yorùbá bá sowọ̀ pọ̀ fún idàgbàsókè àti ilọ̀sìwájú èdè yìí, èdè àti àṣà a wọn á á ẹ̀ pamọ̀. Fún àpẹ̀rẹ̀ àwọn ọmọ̀ bíbí ilẹ̀ Yorùbá tí wọn kó lẹ̀rú lọ sí èyìn odi bíi Cuba, Trinidad àti Brazil ẹ̀ ipamọ̀ àti àmójútó èdè àti àṣà Yorùbá tí a ñ rí nìbẹ̀ títí di òde-òní, tó bẹ̀jẹ́ wípé àwọn m̀liran nínú wọn kọ̀ iwé lóri èdè àti àṣà Yorùbá lónìí ní ilú tí wọn wà.

Tí àwọn ọmọ̀ bíbí ilẹ̀ Yorùbá bá pa àṣà àti èdè wọn mọ̀, tí wọn sì mójútó wọn, èyí á á wúlò fún àwọn ọmọ̀ àti àwọn ọmọ̀mọ̀ láti irandíran láti rí ẹ̀wà tí ó wà nínú èdè abinibí i wa nítorí pé èdè yìí jẹ́ èdè tí ó fa àwọn èniyàn mọ̀ra. Fún àpẹ̀rẹ̀ wọn n lo èdè àti àṣà yìí ní abúlẹ̀ Oyotunji (Oyotunji Village) ní línlẹ̀ South Carolina, ní orílẹ̀-èdè Àmẹ́ríkà.

2) Gbìyànjú láti kòèdè

Ó yẹ kí àwọn òbí máa gbìyànjú láti máa sọ èdè Yorùbá sí àwọn ọmọ wọn pàápàá jùlọ ní ilú àjẹlì. Ó sì yẹ kí àwọn ọmọ náà máa gbìyànjú láti máa fèsì sí àwọn òbí wọn ní èdè Yorùbá. Èyí á fún àwọn ọmọ ní ànfààní láti mọ ẹni tí wọn jẹ, àti ibi tí wọn ti wá. Eléyí á á túnbò fún àwọn ọmọ ní ànfààní láti mọ nípa ẹwà tí ó wà nínú sísọ, kíkà àti kíkò èdè Yorùbá. Àwọn òbí tí wọn mọ Yorùbá kà, tí wọn mọ ọn sọ, tí wọn sì mọ ọn kọ ní láti kọ àwọn ọmọ wọn bí wọn ẹ ní kà, sọ àti kọ èdè Yorùbá. Lilo àwọn iwé tí a kọ ní èdè Yorùbá bíi *Yorùbá Yé Mí*, *Jẹ Ká Sọ Yorùbá*, àti *Àwòrẹrín* á á wúlò fún akóbèrẹ̀ èdè.

3) Lilo Tẹkinolọ́jì láti kọ èdè Yorùbá

Ó yẹ kí àwọn ọmọ ibilẹ̀ Yorùbá lè máa wo sinimá (film) tí a ẹ ní èdè Yorùbá pàápàá nínú DVD nípa àṣà ilẹ̀ Yorùbá. Àwọn DVD kán bá iwée girámà Yorùbá (*Yorùbá Yé Mí*) wá tí a ẹ ní orílẹ̀-èdè Amẹ́ríkà tí U.S. Department of Education lówọ nínú sṣee rẹ. Kíkọ àṣà àti èdè Yorùbá pẹ̀lú iwé yí jẹ ohun tí a fi n gbé Yorùbá lárugẹ àti láti mú lnu àwọn akẹkọ̀ dùn. Lilo website tí a ẹ lórí Yorùbá náá á á tún wúlò fún kíkọ èdè Yorùbá. Eléyí á á túnbò jẹ kí àwọn akẹkọ̀ lè lo ijìnlẹ̀ èdè náà, kí wọn sì ní òye ijìnlẹ̀ nípa àṣà Yorùbá.

4) Imọ̀ràn lórí èkọ̀ èdè Yorùbá

Ó yẹ kí àwọn òbí gba àwọn ọmọ wọn ní imọ̀ràn láti kọ èdè Yorùbá ní ilé-ẹ̀kọ̀ gíga. Ibá sì tún dára tí àwọn ọmọ náà bá sì tún ní ànfààní láti kọ èdè Yorùbá kí wọn tóó dé ilé-ẹ̀kọ̀ gíga náà.

5) Ihùwàsí ọmọ bíbí ilẹ̀ Yorùbá sí èdè abínibí

Ó yẹ kí gbogbo àwọn òbí tí wọn jẹ ọmọ bíbí ilẹ̀ Yorùbá ní ọyàyà àti inú dídùn sí èdè bínibí wọn nítorí pé tí inú òbí bá dùn láti lè sọ, kọ àti ka èdè Yorùbá, inú àwọn ọmọ náà á á dùn láti lè sọ, kọ àti ka èdè Yorùbá bakan náà.

6) Ajoṣepọ̀ láàárín àwọn Yorùbá

Níparí, ó yẹ kí àwọn ọmọ bíbí ilẹ̀ Yorùbá máa ẹ àṣe jọpọ̀ láàárín ara wọn pẹ̀lú àwọn ọmọ wọn kí àwọn ọmọ náà lè ní ànfààní láti bá àwọn ọmọ míràn ẹ pọ, láti sọ èdè Yorùbá, àti láti kọ àṣà ilẹ̀ Yorùbá. Àpéjọpọ̀ àṣe lè jẹ: isomọlórúkọ, igbéyáwó àti àṣeyé ojó ibí. Tí àwọn ọmọ ilé-ẹ̀kọ̀ gíga bá mójútó gbogbo àwọn nńkan tí a sọ wọnyí, àìgbọ̀ àti àlèsò èdè Yorùbá á á lè kásẹ̀ nílẹ̀ tàbí kí ó dínkù.

Àwọn lówé Ìtókasi

Mosadomi, Fehintola. *Yorùbá Yé Mi : A Beginning Yoruba Textbook*, COERLL, The University of Texas at Austin, Austin, Texas, 2011; 2012
Schleicher, Yetunde Folarin. *Jẹ́ Ká Sọ Yorùbá*. Yale University Press, 1995.
<http://completeimpressions.wix.com/yorubapractice#!about/cjn9>